

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет рибного господарства та природокористування

Кафедра екології та сталого розвитку імені професора Ю.В. Пилипенка

АЛМАШОВА В.С.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для виконання контрольних та
самостійних робіт з дисципліни
“УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ”
здобувачами вищої освіти рівня «Бакалавр» денної і заочної форми
навчання спеціальності 101 «Екологія»

ХЕРСОН-2020

Алмашова В.С. Методичні рекомендації щодо виконання контрольних та самостійних робіт з дисципліни «Управління природоохоронною діяльністю» здобувачами вищої освіти рівня «Бакалавр» денної і заочної форми навчання спеціальності 101 «Екологія». – м.Херсон. ДВНЗ «Херсонський ДАУ».-2020; с – 48.

Рекомендовано до видання рішенням науково-методичної ради факультету рибного господарства та природокористування (протокол № від р.)

Рецензент:

Шахман І О. - доцент кафедри екології та сталого розвитку імені професора Ю.В. Пилипенка ДВНЗ «ХДАУ»

Алмашова В.С. Методичні рекомендації щодо виконання практичних робіт з дисципліни «Управління природоохоронною діяльністю» здобувачами вищої освіти рівня «Бакалавр» денної і заочної форми навчання спеціальності 101 «Екологія». Херсон, 2020. с.

ВСТУП

Перш за все необхідно пам'ятати, що в умовах ринку природокористування та охорону навколишнього середовища слід розглядати як особливий вид соціально-економічної діяльності, який спрямований на задоволення зростаючих потреб суспільства в ресурсах і покращення умов довкілля. Виконання цієї надзвичайно важливої місії можливе лише при чітко організованій системі державного управління, яка охоплює оперативне керівництво і довгострокову програму використання природних ресурсів та впровадження в життя розробленої стратегії охорони навколишнього середовища. Необхідно пам'ятати і те, що в управлінні природокористуванням розрізняють дві форми:

1. Управління через організацію економічної діяльності (тобто виробництвом).
2. Управління безпосередньо природними об'єктами і станом навколишнього середовища.

Крім того, розрізняють *загальні і специфічні аспекти* в управлінні природокористуванням і охороною навколишнього середовища.

Загальне управління і контроль за здійсненням заходів по охороні природи і раціональному природокористуванні в країні (в т.ч. - виконання Державної програми "Основи національної екологічної політики") здійснюють *вищі органи державної влади і державного управління* - Президент, Верховна Рада (законодавчі рішення), Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони. Ці органи визначають найважливіші напрями природокористування і збереження довкілля в перспективних і поточних програмах у відповідності з прийнятою концепцією.

Спеціальне управління здійснюють окремі державні органи влади (міністерства, державні комітети, спеціальні комісії, агентства тощо), які мають повноваження стосовно використання, відтворення та охорони

окремих видів природних ресурсів.

1. Державна система органів управління природокористуванням та охороною довкілля

Під системою органів державного управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища слід розуміти апарат державного управління, тобто складну систему органів, до складу якої входять:

- вищі органи державного управління;
- центральні органи - міністерства, державні комітети та інші відомства;
- місцеві органи - місцеві державні адміністрації (обласні та районні), їх відділи і управління, місцеві ради (обласні, районні та міські);
- низові органи управління - відділи підприємств, виробничих об'єднань, установ та інші державні організації.;

Звичайно, в кожній країні, а тим більше в країні, яка знаходиться на етапі активного державотворення, а саме такою є сьогодні Україна, відбувається постійна трансформація системи державного управління (в тому числі - і екологічного) - утворюються нові та ліквідуються старі, непотрібні або неефективні на даний час органи управління, вдосконалюється структура існуючих органів управління, змінюється їх назва та функції, відбувається перерозподіл функцій між ними. Головне при цьому - здійснювати таке вдосконалення системи органів державного управління, яке дозволить максимально ефективно вирішувати питання управління (природоохоронного або будь-якого іншого) з мінімальними витратами часу, матеріальних та людських резервів, а також адекватно реагувати на зміни, які відбуваються в суспільстві, економіці, політиці, навколишньому середовищі. Сьогодні, коли Україна твердо обрала курс на євроінтеграцію, слід очікувати подальших змін в системі державного природоохоронного управління, а саме: поступове приведення системи органів управління охороною навколишнього

середовища у відповідність з європейськими стандартами, введення в дію в Україні європейських нормативів якості довкілля тощо.

Спеціально уповноваженим державним органом України з екологічного управління є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Протягом свого існування дане міністерство декілька разів змінювало свою назву та структуру, до нього приєднувались чи від'єднувались інші органи державного управління, однак основне завдання залишалось незмінним - проведення державної екологічної, науково-технічної та економічної політики, спрямованої на збереження та відтворення безпечного для існування живої та неживої природи навколишнього середовища.

Згідно з нормативними документами, якими регулюється діяльність Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, основними функціями Мінприроди є:

1. Забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів (земля, надра, поверхневі і підземні води, атмосферне повітря, ліси та інша рослинність, тваринний світ, морське середовище та природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки, а також гідрометеорологічної, топографо-геодезичної та картографічної діяльності, створення екологічних передумов для сталого розвитку України.

2. Здійснення комплексного управління та регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки, а також гідрометеорологічної, топографо-геодезичної та картографічної діяльності.

3. Забезпечення належного функціонування державної геологічної та гідрометеорологічної служб, а також розвитку топографо-геодезичної та

картографічної діяльності.

4. Здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, гідрометеорологічну, топографо-геодезичну та картографічну діяльність.

Рисунок 1. Рисунок – Система органів державного екологічного управління

ДЕПАРТАМЕНТ	УПРАВЛІННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИЙ	<p><i>Кадрів та освіти Діловодства і контролю виконання Господарське</i></p>
ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	<p><i>Екологічної експертизи та оцінки впливу довкілля Відходів Безпеки хімічних речовин Атмосферного повітря</i></p>
ЯДЕРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	<p><i>Нормативно-правового регулювання та радіаційної безпеки Регулювання безпеки ядерних установок Регулювання безпеки поводження з радіоактивними відходами</i></p>
ПЛАНУВАННЯ, КООРДИНАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	<p><i>Економіки та фінансів Бухгалтерського обліку та фінансової звітності Нормативно-правове Міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Науково-технічне Екологічної політики, інформації та зв'язків з громадськістю</i></p>
ГЕОЛОГІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ НАДР	<p><i>Ресурсів та запасів надр Геологічних робіт Надрокористування Державного геологічного контролю</i></p>
ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ	<p><i>Комплексного регулювання охорони, використання та відтворення природних ресурсів Водних ресурсів біоресурсів</i></p>
ГІДРОМЕТЕО- РОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ І МОНІТОРИНГУ	<p><i>Спостережень і гідрометеорологічної діяльності та спеціалізованих робіт Моніторингу довкілля</i></p>
ГЕОДЕЗІЇ, КАРТОГРАФІЇ ТА КАДАСТРУ	<p><i>Геодезії та картографії Кадастрів Державного геодезичного нагляду, експертизи та ліцензування</i></p>

Рисунок 2 – Структура Міністерства охорони навколишнього природного середовища України

2. Обласна система органів управління природокористуванням та охороною довкілля

Основними завданнями обласного держуправління охорони навколишнього природного середовища є:

1. Забезпечення реалізації державної екологічної політики, спрямованої на забезпечення ефективного використання та відтворення природних ресурсів (земля, надра, поверхневі й підземні води, атмосферне повітря, ліси та інші об'єкти рослинного і тваринного світу та природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки;

2. Здійснення управління та регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної та у межах своєї компетенції радіаційної безпеки у сфері поводження з відходами;

3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами України і особами без громадянства, іноземними юридичними й фізичними особами на відповідній території, додержанням екологічних вимог у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

4. Інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища на відповідній території, оперативне оповіщення про виникнення надзвичайних екологічних ситуацій та про хід виконання заходів щодо їх ліквідації.

Обласне державне управління охорони навколишнього природного середовища є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства, печатку із зображенням

Державного герба України і своїм найменуванням.

Основним завданням державної екологічної інспекції (ДЕІ) є здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, поводження з відходами. Крім того, ДЕІ бере участь у межах своєї компетенції у реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів (земля, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України), поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та радіаційної безпеки;

З метою виконання покладеної на неї завдань ДЕІ організовує та здійснює державний контроль за:

а) додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, у сфері поводження з відходами центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами і організаціями, громадянами;

б) додержанням правил, нормативів, стандартів у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки поводження з відходами; виконанням вимог висновків державної екологічної експертизи у сфері використання і охорони природних ресурсів (крім надр та лісів); додержанням умов виданих дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та допустимі рівні шкідливого впливу фізичних, біологічних факторів на його стан,

транскордонне переміщення об'єктів рослинного та тваринного світу;

в) додержанням вимог екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки, у тому числі:

- в процесі проведення наукових, науково-дослідних і Дослідно-конструкторських робіт, впровадження у виробництво відкриттів, винаходів, використання нової техніки, а також устаткування, технологій і систем що імпортуються;

- на військових і оборонних об'єктах, об'єктах органів внутрішніх справ, Державного департаменту з питань виконання покарань, СБУ та Державної прикордонної служби у місцях їх постійної дислокації, а також під час передислокації військ і військової техніки з використанням автомобільних, повітряних, залізничних та плавучих транспортних засобів, проведення військових навчань маневрів;

- у пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

- у процесі транспортування, зберігання, застосування, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів, небезпечних хімічних речовин, виробничих, побутових та інших видів відходів;

- у зонах спостереження атомних електростанцій, на об'єктах, що використовують джерела іонізуючого випромінювання.

3. Планування як функція управлінського процесу

В сучасних умовах екологічної кризи постійно зростає роль планування як основної ланки в управлінні всією системою природокористування і охорони довкілля. Саме екологічне планування природокористуванням та природоохоронною діяльністю повинно забезпечити розширене відновлення природних ресурсів, ефективність використання окремих видів природних ресурсів, збереження навколишнього середовища.

Як і будь-який інший вид управлінської діяльності, **планування базується на певних принципах**, основними з яких є:

1. *Принцип демократичного централізму*, який полягає в найоптимальнішому поєднанні централізованого державного планування з широкою ініціативою окремих суб'єктів господарської діяльності в плануванні їх власного виробництва.

2. *Принцип директивності планових завдань* заключається в тому, що для окремих підприємств, виробничих формувань, установ держава або її певна вища установа (Кабінет Міністрів, міністерство, державний комітет тощо) доводить свої вимоги у вигляді планових завдань, які мають силу директиви або закону і повинні виконуватись.

3. *Принцип єдності політики та економіки* передбачає системне вирішення в планах суб'єктів господарювання та управління економічних, соціальних, політичних завдань, поставлених перед ними державою.

4. *Принцип виділення головних ланок плану*. На кожному підприємстві, суб'єкті господарювання або управління, в народному господарстві в цілому виділяються провідні об'єкти, галузі, зосереджується увага на вирішальних напрямках діяльності, головних ланках.

5. *Принцип неперервності планування* полягає у взаємозв'язку всіх видів планів на рівні окремого суб'єкта господарювання або управління.

6. *Принцип наукової обґрунтованості планування*. Дотримання даного принципу дозволяє досягти комплексності, збалансованості та оптимальності процесів виробництва та управління. Планування має спиратись на досягнення науки та практики, сприяти прискореному впровадженню їх у виробництво та практику управління. Підвищення рівня обґрунтованості планів здійснюється шляхом ретельної розробки та широкого застосування прогресивних нормативів.

Система планування включає в себе **три види планів**, а саме:

1. Перспективне планування. 2. Поточне планування. 3. Оперативне планування.

Перспективне планування визначає напрямок, масштаби та темпи розвитку суб'єкта господарювання або управління на тривалу перспективу, як правило, на 5-10-20 років. Перспективні плани базуються на пошуках оптимального варіанту з врахуванням прогнозів розвитку природних процесів, процесів виробництва, шляхів та темпів розвитку суспільства. Перспективні плани в галузі охорони довкілля та раціонального природокористування необхідно узгоджувати з комплексними програмами розвитку науково-технічного прогресу та з основними напрямками економічного та соціального розвитку країни.

Перспективні плани розроблять за відносно невеликою кількістю найбільш загальних показників, особливо не деталізуючи терміни виконання окремих завдань. Перспективне планування - це, так би мовити, стратегія досягнення цілі, тоді як поточне та оперативне - тактика.

Поточне планування здійснюється на один календарний рік, а тому поточні плани мають ще назву річних. На відміну від перспективних планів, які вирішують великі, найбільш важливі завдання, що стоять перед об'єктом господарювання або управління і які можливо виконати лише за тривалий період, річні плани скеровані на здійснення тих завдань, які намічені саме на певний рік (і які реально можливо виконати за такий проміжок часу). При цьому обов'язково зберігаються ті проектні завдання, які розраховані на декілька років і які записані в інших (перспективних) планах. При складанні поточного плану також необхідно враховувати, які завдання перспективного планування, що мають відношення до поточного планування, були виконані або недовиконані. При складанні поточних планів також необхідно враховувати реалії сьогодення, які також змінюються і можуть досить сильно відрізнятись від тих, які враховувались при перспективному плануванні. Інакше кажучи, поточний план уточнює план перспективний, узгоджує його з поточною ситуацією (в світі, в країні, в регіоні, відносно змін в стані довкілля

тощо), деталізує його, висвітлює додаткові можливості для виконання завдань перспективного планування. Поточні плани завжди значно конкретніші, ніж перспективні, розробляються за значною кількістю показників з деталізацією термінів виконання завдань та засобів виконання. Завдання поточного плану доводяться до конкретних виконавців.

Оперативне планування. Поточні плани, визначаючи програму роботи на рік, не завжди регламентують здійснення окремих робіт, які виконуються в певні періоди року або виконання яких має свою специфіку. Крім того, в практиці господарської або управлінської діяльності бувають випадки, коли протягом року треба виконувати певну роботу декілька разів, або окремі види робіт треба розвести по різних півріччях або кварталах тощо. В зв'язку з цим складають оперативні плани, в якості яких можуть виступати піврічні і/або квартальні плани, плани для окремих, специфічних виробництв або управлінських операцій (наприклад, план-графік проведення інспекторських перевірок).

Оперативним планам властиві такі особливості: за терміном складання та дії вони найбільш близькі до виробничого процесу та тісно с ним пов'язані; досить часто складання надає їм властивості безперервності; через оперативне планування уся система планування взаємопов'язана з управлінням виробництвом або колективом.

Основною метою розробки планів по охороні навколишнього середовища та раціональному природокористуванню є:

- збереження і зміцнення природно-ресурсного потенціалу країни;
- забезпечення раціонального і комплексного використання природно-ресурсного потенціалу;
- зниження негативного впливу промисловості, транспорту, сільського і комунального господарства на навколишнє середовище;
- відтворення ресурсів рослинного і тваринного світу;
- створення найбільш сприятливих умов життєдіяльності населення.

В умовах сьогодення України та у відповідності з вимогами докорінної

перебудови процесу управління економікою народногосподарське планування (або розробка програм) здійснюється в такому порядку:

1. Спочатку розробляється концепція економічного і соціального розвитку держави на черговий період (10-15 років);
2. На основі концепції готуються основні напрямки розвитку країни (економічного і соціального) на певний період.

При цьому і концепція розвитку країни, і основні напрямки розвитку обов'язково містять відповідні природоохоронні розділи, в яких визначаються основні природоохоронні пріоритети, завдання, способи та засоби їх вирішення на певний період часу.

В основу планування природокористування покладені різного роду передпланові і планові документи. **Головними передплановими документами є:**

- *комплексна програма розвитку науково-технічного прогресу (НТП)*, в якій розробляється загальна концепція раціонального природокористування, визначаються найбільш ефективні шляхи вирішення природоохоронних проблем;
- *генеральні схеми розвитку і розміщення виробничих сил*, в яких передбачаються різні природоохоронні заходи;
- *схеми районних планувань*, в яких проектується використання конкретних територій і розкриваються питання охорони природи;
- *територіальні комплексні схеми охорони природи*, включаючи комплекс природоохоронних заходів. Метою цих схем є зменшення забруднення навколишнього природного середовища, попередження його деградації і забезпечення найбільш ефективного використання природних ресурсів певної території (міста, територіально-виробничого комплексу, економічного району, області, природного об'єкту).

І нарешті, довгостроковою програмою в галузі природокористування є Державна програма охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів, яка розроблена і затверджена в Україні.

Програма (план) охорони природи повинна включати такі основні питання:

- охорона і раціональне використання водних ресурсів;
- охорона повітряного басейну;
- охорона і раціональне використання земель;
- охорона і раціональне використання лісових ресурсів;
- організація та функціонування заповідних об'єктів;
- охорона і відтворення диких тварин і птахів;
- відтворення рибних запасів;
- охорона надр і раціональне використання мінеральних ресурсів;
- вдосконалення устаткування, приладів для очисних споруд, установок та інших природоохоронних об'єктів.

При плануванні природокористування і охорони навколишнього середовища використовують такі методи:

- балансовий;
- аналітичний;
- нормативний;
- програмно-цільовий;
- економіко-математичні методи оптимізації планових рішень.

Програма природоохоронних заходів - це комплекс документів перспективного планування, орієнтований на досягнення кінцевої мети (вирішення екологічних проблем).

На підставі визначених пріоритетів діяльності Міністерства та його обласних управлінь планується робота районних (міських) державних екологічних інспекцій. Річний план роботи державної екологічної інспекції, як правило, включає такі розділи:

1. **Інспекційна діяльність.** Передбачається: перевірка екологічно-небезпечних об'єктів господарської діяльності; перевірка дотримання вимог природоохоронного законодавства (законів України, кодексів тощо) суб'єктами господарювання та перевірка дотримання вимог законодавства на

територіях особливої охорони (наприклад, у водоохоронних зонах, прибережних захисних смугах, на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду); проведення різноманітних рейдів, операцій по боротьбі з браконьєрством тощо;

2. Проведення спільних перевірок з органами прокуратури, МВС, санітарно-епідеміологічною службою, місцевими підрозділами Держкомзему, Держкомлісу, Міністерства аграрної політики тощо; перевірки з окремих питань природоохоронного спрямування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Даний розділ плану також передбачає підготовку матеріалів на розгляд керівництва рад народних депутатів, державних адміністрацій, інших органів державної влади.

3. Проведення (участь) у семінарах, нарадах. В основі плану роботи цього розділу передбачається вирішення таких питань, як участь у нарадах, семінарах, навчанні при різних органах державної влади та місцевого самоврядування.

4. Інформування та робота з громадськістю. Планується: співпраця з громадськими організаціями та рухами екологічного спрямування, висвітлення екологічних питань та проблем, результатів природоохоронної діяльності в засобах масової інформації, підготовка річних доповідей про стан навколишнього середовища на підвідомчій території тощо.

5. Здійснення аналітичного контролю за станом довкілля. Планується проведення протягом року заходів щодо здійснення моніторингу довкілля на підконтрольній території.

Підготовка статистичної звітності, інформації про діяльність екологічного підрозділу протягом року.

Основними напрямками удосконалення екологічного планування на сучасному етапі є:

1. Впровадження в господарську практику автоматизованої системи планових розрахунків і забезпечення на цій основі прийняття оптимальних управлінських рішень.

2. Удосконалення планово-економічних взаємовідносин підприємств (відомств), суб'єктів управління з органами територіального планування.

3. Поліпшення нормативної бази планування природокористування, його інформаційного забезпечення, узгодження плану по охороні навколишнього середовища з іншими розділами народногосподарських планів.

4. Запровадження нового підходу у визначенні еколого-економічної ефективності праці у виробничій і невиробничій сферах, в яких основним пріоритетом повинно бути не одержання економічного ефекту, а збереження навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів.

4. Інформаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю

1. Інформація є відображенням у свідомості людей об'єктивних причинно-наслідкових зв'язків в оточуючому нас реальному світі.

2. Інформація - це деякі відомості, сукупність будь-яких даних, знань.

3. Інформація - відомості, що зменшують невизначеність в якійсь галузі пізнання, діяльності; відомості про навколишній світ і процеси, що в ньому відбуваються, які сприймаються людиною або спеціальними пристроями; передача відомостей про якусь подію, факт, діяльність.

Особливу увагу слід приділити тому, що за ступенем своєї обробки інформація (в т. ч. - екологічна) може бути первинною та вторинною.

Первинна - це така інформація, яка отримується внаслідок прямих спостережень (наприклад, інформація, отримана на постах спостереження системи моніторингу довкілля); реєстрації даних про ^ стан, функціонування та зміни системи "суспільство - довкілля" під впливом природних та антропогенних факторів-отримана під час наукових досліджень тощо.

Вторинна (похідна) інформація утворюється внаслідок обробки

первинної, як правило, саме така інформація передається споживачам (органам державної та місцевої влади, органам самоврядування, населенню).

Рисунок 4. – Види інформації в системі УПД
Виділяють такі види інформаційних систем:

- централізовані і децентралізовані;
- комплексні і локальні;
- прості та складні;
- виробничі і науково-технічні;
- ручної, механізованої і автоматизованої обробки інформації.

Екологічна інформація може бути синтетичного, аналітичного, або оперативного характеру.

Синтетичний характер інформації обумовлено рядом факторів і має переважне значення з точки зору глобального впливу на великомасштабні екологічні системи. Більш детально це проявляється в регіональних та міжгалузевих властивостях економіки природокористування і базується на врахуванні всього комплексу обставин, які зачіпають інтереси охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів.

Аналітичний характер інформації обумовлено наявністю великого об'єму різнорідних та децентралізованих даних, які повинні бути приведені до такого вигляду, в якому їх можливо співставити. Різнорідність масивів даних обумовлено міжгалузевим характером охорони довкілля, а децентралізованість - особливостями первинного збору інформаційних відомостей безпосередньо на об'єктах господарювання.

Оперативний характер інформації походить із завдань оперативного впливу на локальні осередки забруднення та порушення довкілля і виконує попереджувальні функції по різних напрямках охорони довкілля, відтворення природних ресурсів.

При роботі з екологічною інформацією слід брати до уваги і новизну та розширення масштабів екологічної статистики, інерційність інформації, вплив фонових факторів, багатоетапний збір даних.

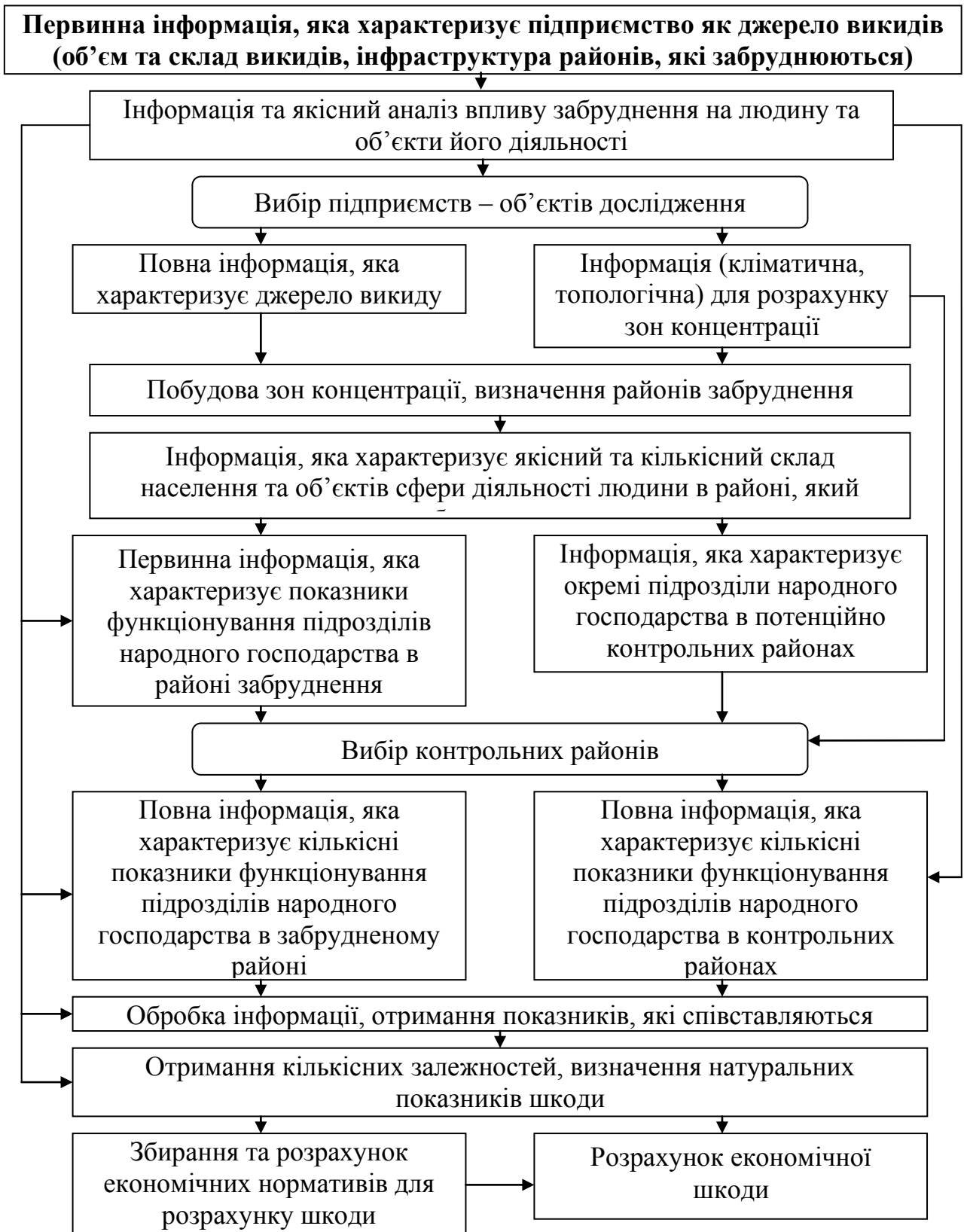

Схема. Хід інформації в системі УПД

5. Екологічна паспортизація в управлінні

Екологічна паспортизація в Україні була започаткована ще за часів Радянського Союзу, коли в 1990 році було введено в дію екологічні паспорти для промислових підприємств. Нормативним документом, який регулював порядок розробки такого паспорта, був ГОСТ 17.0.0.04-90 "Экологический паспорт промышленного предприятия". Згідно ГОСТу, *екологічний паспорт промислового підприємства* - це нормативно-технічний документ, який включає данні по використанню підприємством ресурсів (природних, вторинних тощо) та визначення впливу його виробництва на навколишнє середовище.

Даний нормативно-технічний документ був орієнтований на вирішення таких завдань:

- оцінки екологічності виробництва з точки зору раціонального використання природних ресурсів, а саме: витрат сировини, енергії та природних ресурсів і викидів (скидів) забруднюючої речовини на вироблену одиницю продукції;

- оцінки негативного впливу підприємства на навколишнє природне середовище за допомогою визначення валової кількості викидів, скидів та розміщення твердих відходів за звітний період часу і відносно об'ємів виробництва;

- інформування відносно наявності та ефективності роботи на підприємстві очисних споруд та проведення контролю за виконанням заходів по зниженню негативного впливу на довкілля;

- відображення ефективності системи управління взаємовідносинами "підприємство - навколишнє природне середовище".

Екологічний паспорт промислового підприємства розроблявся на основі інформації, яка міститься в двох блоках нормативних документів.

В перший блок входять документи, які лімітують забруднення повітряного середовища (ГДВ, дозвіл на викид забруднюючих речовин) та водного середовища (ГДС, дозвіл на скид у промканалізацію), дозвіл на вивіз та захоронення твердих відходів. Вони є основою для державних екологічних інспекцій, які контролюють природоохоронну діяльність підприємства. Другий блок включає документи з питань раціонального використання природних ресурсів, а саме: дозволи на водокористування (визначається як об'єм використаної води різної якості), дозволи на землекористування та землеустрій, лісокористування тощо.

Процес екологічної паспортизації підприємств планувався як безперервний, паспорти мали складатись підприємствами щорічно.

*****керівні нормативно-правові документи (КНД)**

Схема – Екологічні паспорти в Україні

Структура екологічного паспорта промислового підприємства (згідно ГОСТу) така: титульний лист; загальні відомості про підприємство та його реквізити; коротка природнокліматична характеристика району розташування підприємства; опис технології виробництва, відомості про продукцію яку випускає підприємство; балансова схема матеріальних потоків; відомості про використання матеріальних та енергетичних ресурсів; викиди в атмосферу, водоспоживання та водовідведення, відходи; відомості про рекультивацію порушених земель; про транспорт підприємства; про еколого-економічну діяльність підприємства.

Схема – Система екологічної паспортизації країни

На всі ці види паспортів (крім паспортів територій) видані керівні нормативно-правові документи (КНД), які слугують основою для їх розробки. В ініціативному порядку в різні роки окремими територіальними

природоохоронними органами були розроблені екологічні паспорти та складені екологічні карти окремих територій.

6. Паспорт потенційно небезпечного об'єкта

Наявність в Україні розвинутої промисловості, надвисока її концентрація в певних регіонах, великі промислові комплекси, більшість з яких є потенційно небезпечними, концентрація на них агрегатів та установок великої та надвеликої потужності, розвинена мережа транспортних комунікацій, велика кількість енергетичних об'єктів, використання у виробництві у значних кількостях потенційно небезпечних речовин - усе це збільшує вірогідність виникнення техногенних надзвичайних ситуацій, які становлять загрозу для людини, економіки, довкілля. Згідно з чинними нормативно-правовими документами, потенційно небезпечний об'єкт - це об'єкт, що створює реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації; об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються небезпечні радіоактивні, пожежовибухові, хімічні речовини та біологічні препарати; об'єкти з видобування корисних копалин; гідротехнічні споруди тощо.

За оцінкою фахівців МНС і облдержадміністрацій, на початок XXI сторіччя 7541 об'єкт та район території в Україні становить потенційну небезпеку для життя і діяльності людей і потребує постійного моніторингу та проведення планових запобіжних заходів. Одним із основних заходів є створення загальнодержавного реєстру потенційно небезпечних об'єктів і територій, які створюються на основі даних паспортизації потенційно небезпечних об'єктів.

Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів проводиться на основі "Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів", яке затверджено наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 18 грудня 2000 року № 338.

Паспортизації підлягають діючі об'єкти господарської діяльності, на

яких є реальна загроза виникнення надзвичайних ситуацій (аварії) техногенного або природного характеру. Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів проводиться незалежно від форм власності на них.

Ідентифікація потенційно небезпечного об'єкта враховує:

- вид (природу) небезпеки (радіаційна, хімічна, біологічна, бактеріологічна, вибухопожежна тощо);
- інтенсивність джерел небезпеки та час їх негативного впливу (постійне випромінювання, залпові викиди, систематичне накопичення небезпечного ефекту на поверхні ґрунту тощо);
- характер та ступінь негативного впливу на реципієнта;
- сферу забруднення (атмосфера, гідросфера, літосфера);
- технічний стан будов, споруд, технологічного обладнання та інженерних комунікацій, ступінь їх зношеності;
- загальний стан техніки безпеки.

Оцінка потенційно небезпечних об'єктів, виробнича діяльність яких характеризується постійними викидами небезпечних речовин, проводиться з урахуванням можливого забруднення довкілля шкідливими викидами, які перевищують установлені нормативи та визначаються згідно з вимогами нормативно-технічних норм.

При визначенні чинників небезпеки з кожного окремого джерела небезпеки необхідно врахувати їх можливий негативний взаємовплив при утворенні сумішей, сполук тощо.

Перелік екологічно небезпечних видів діяльності

1. Атомна енергетика і промисловість (включаючи видобуток і збагачення руди).
2. Біохімічне, біотехнічне і фармацевтичне виробництво.
3. Обробка, транспортування, зберігання, поховання і утилізація небезпечних (токсичних) промислових відходів.
4. Нафтохімія і нафтопереробка.

6. Хімічна промисловість, шкірянопереробні, текстильні виробництва (із фарбуванням тканин).

7. Металургія (чорна і кольорова).

8. Вугільна і гірничовидобувна промисловість.

9. Виробництво, зберігання і застосування мінеральних добрив і отрутохімікатів. 10. Виробництво, зберігання, транспортування і знищення боїприпасів, вибухових речовин і ракетного палива.

11. Виробництво електроенергії і тепла на базі органічного палива, гідроенергетика.

12. Виробництво азбесту, скла, цементу.

13. Виробництво целюлози.

14. Електронна і мікроелектронна промисловість.

15. Гідротехніка і меліорація.

16. Виробництво, зберігання і транспортування горючих, токсичних, вибухонебезпечних речовин, включаючи матеріали, що можуть утворювати отруйні продукти згорання і спричиняти пилові вибухи.

17. Науково-дослідницька діяльність, у процесі якої використовуються токсичні речовини, природні і штучно синтезовані організми, бактерії,

18. Розміщення і будівництво аеропортів, залізничних вузлів і вокзалів, морських і річкових портів.

19. Розміщення і будівництво тваринницьких комплексів і птахофабрик.

Структурно паспорт складається з таких елементів:

- титульна сторінка;
- нормативні документи, які регламентують допустимі рівні забруднення сільськогосподарської продукції радіонуклідами та дані про величини дозового навантаження на населення;
- загальна характеристику господарства;
- забрудненість сільськогосподарських угідь господарства та сільськогосподарської продукції радіонуклідами;
- характеристика всіх населених пунктів, які розташовані на території

певного господарства;

- агрохімічна та радіаційна характеристика сільськогосподарських угідь;

- характеристика заходів, які пропонується вжити для покращання радіоекологічної ситуації та зниження рівня забруднення сільськогосподарської продукції радіонуклідами;

- довідкові матеріали (карти-схеми забруднення угідь господарства радіонуклідами тощо).

Статистика стану, забруднення і охорони атмосферного повітря, води, як і вся статистика довкілля, формувалась на початку 80-х років минулого сторіччя. Після здобуття Україною незалежності, початком в країні соціальних та економічних реформ, появи нових форм власності, система екологічної статистики постійно переглядається та вдосконалюється, хоча багато в чому ще залишається досить архаїчною і не відповідає сучасним реаліям.

Загальнодержавний табель (перелік) форм державної статистичної звітності передбачає звітність підприємств з природоохоронних питань за формами (приклад табл.1).

Таблиця 1 – Форми державної статистичної звітності з охорони навколишнього середовища

Форма документа	Назва форми статистичної звітності
№ 1 – токсичні відходи	Звіт про утворення, використання та знешкодження токсичних відходів
№ 2 – ТП (повітря)	Звіт про охорону атмосферного повітря
№ 1 – екологічні витрати	Звіт про екологічні збори та поточні витрати на охорону природи

Підприємства України формують інформаційну базу з охорони довкілля за даними податкової звітності про:

- викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними джерелами;

- використане пальне пересувними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів.

Така система державної статистичної звітності містить в собі елементи дублювання; значна кількість показників, що мають істотне значення для охорони довкілля або його окремих компонентів, не збирається і не враховується. Статистика охорони повітря стосується забруднення повітря, а дані про споживання повітря - відсутні.

Статистичний екологічний облік певною мірою залежить від об'єкту обліку, а також суб'єктів господарювання. Наприклад, для обліку земель природних та біосферних заповідників і національних природних парків Державний комітет статистики веде форму державної статистичної звітності № 1- заповідник "Звіт про об'єкти природно-заповідного фонду"; з метою обліку водоспоживання всі водокористувачі, що забирають більше як 50 м³ води на добу, подають в січні поточного року до регіональних (обласних) відділів комплексного використання водних ресурсів форми державної статистичної звітності про використання вод - "2тп-водгосп". Наявність значної кількості форм державної статистичної звітності, її розпорошеність по різних установах та організаціях, відмінності в правилах та термінах заповнення та здачі значно ускладнюють сприйняття екологічної інформації, яка міститься в них. Внаслідок цього система державної екологічної статистичної звітності, яка на сьогодні склалася в Україні, є недостатньо інформативною, а тому потребує подальшого удосконалення з урахуванням міжнародного, перш за все, європейського досвіду.

7 Методи природокористування

Значно ефективнішим є шлях економічного стимулювання, коли за допомогою різноманітних важелів (цін, платежів, податкових пільг та покарань) держава робить більш вигідним матеріально, більш прибутковим,

дотримання природоохоронного законодавства, ніж його порушення.

Схема Показники адміністративних та економічних методів

Перший шлях стосується адміністративного механізму управління, котрий базується на встановленні норм, стандартів, правил природокористування та відповідних планових показників підприємствам з охорони навколишнього природного середовища та покарань від догани до

тюремного ув'язнення або зняття з роботи та виплати штрафів підприємством і його керівниками. Однак цей шлях дорогий та малоефективний, оскільки вимагає постійного контролю та значного числа контролерів.

Отже, адміністрування, не пов'язане з матеріальною зацікавленістю, не може змусити підприємство постійно, ефективно і дбайливо ставитись до довкілля. З другого боку, економічні методи, не підсилені безпосереднім примусом у найбільш важливих екологічних проблемах, теж не завжди забезпечують необхідний якісний рівень та терміни здійснення природоохоронної діяльності. При цьому слід врахувати, що деякі адміністративні та економічні методи переплітаються. Наприклад, штраф — це і адміністративний, і економічний захід, а встановлення лімітів користування та забруднення природних ресурсів спирається на такий адміністративний захід, як нормування.

Тому найкращих результатів досягають при розумному поєднанні економічної зацікавленості з достатньо жорстким контролем та позаекономічним примусом.

Незважаючи на досконалість інженерних методів охорони природи та природоохоронного законодавства, підприємства не будуть їх використовувати, якщо це не буде їм вигідно. Слід зауважити, що власне природоохоронна діяльність не дає прибутку підприємствам, за винятком утилізації відходів, отриманих внаслідок процесу очищення стічних вод та газів, що викидаються в атмосферу. Більшість вловлених речовин є цінною сировиною (сірка, пил кольорових металів тощо) і можуть бути використані при виробництві продукції, сприяючи отриманню додаткового прибутку. Однак обладнання для вловлювання цих речовин та підготовка їх до подальшого використання часто вимагають таких видатків на придбання, монтаж та експлуатацію, котрі з'їдають весь прибуток від продажу виготовленої продукції.

Таблиця. Класифікація інструментів екологізації економіки

№	Категорія	Зміст	Приклад
1	2	3	4
1	Інструменти прямого регулювання	Обмежують і регламентують поведження на ринку з погляду екологічної політики	Заборони, процедури визнання і реєстрації; екологічні стандарти, гарантії, квоти ресурсів; квоти відходності; екологічна регламентація реклами; обмеження; зобов'язання споживача тощо.
2	Економічні інструменти	Діють на ринку, встановлюючи (економічні) стимули, які повинні сприяти продажу екологічно якісних продуктів і виступати проти екологічно шкідливих продуктів	Екологічні податки і тарифи на продукцію; фінансова взаємодія; ринкові ліцензії; платежі; передача форм власності
3	Інструменти обов'язкового інформування	Зобов'язують виробника інформувати споживача про конкретну екологічну характеристику продукції	Обов'язкова наявність екологічного маркування, декларування змісту
4	Інструменти добровільного інформування	Передбачають інформування на добровільній основі про екологічні характеристики продукції	Публікація екологічних звітів, екомаркування продукції, екологічні знаки якості
5	Добровільні угоди за екологічними позиціями	Установлюються між економічними суб'єктами, розмежованими різними полями інтересів (звичайно: уряд, торгівля, промисловість). Спрямовані на гарантування певних екологічних умов. Можуть мати більш-менш узаконений обов'язковий характер	Підписані угоди, самозобов'язання
6	Інструменти екологічного захисту	Охоплюють міри споживчих союзів, консультативних центрів, споживчі санкції	Економічні і моральні санкції, суспільний тиск
7	Нетрадиційні інституційні домовленості	Збільшують сферу відповідальності фірм, встановлюючи нові відносини між виробниками і споживачами з приводу відповідальності за екологічні наслідки	Еколізинг, розподілення екологічної відповідальності і екологічних витрат, формування сумісних екологічних фондів
8	Нетрадиційні форми співробітництва	Встановлюють зв'язок між різними особами, що суперничають з метою досягнення двосторонньої вигоди	Співробітництво між виробниками й екологічними організаціями, між

			торгівлею і екологічними організаціями
--	--	--	--

Ключовими компонентами системи відтворення мотивів екологізації повинні бути такі важливі підсистеми:

(1) *Моніторингова підсистема*; призначення - збирання і опрацювання інформації про стан природоресурсної, соціальної та економічної систем, а також про тенденції розвитку ситуації.

Наприклад, на рівні країни ці функції повинні виконуватися службами моніторингу навколишнього середовища, статистичними установами, санітарно-гігієнічними службами, економічними управліннями, службами аналізу суспільної думки.

(2) *Аналітична підсистема*; призначення - визначення причинно-наслідкових зв'язків між різними факторами в процесі екологізації. Основним завданням системи є виявлення проблемних вузлів екологізації, (тобто причин, що викликають негативні явища), бар'єрів, заходів для їх ліквідації, найбільш ефективних рішень і найбільш «вразливих місць» у соціально-економічній системі (інтереси людей і колективів), через які повинен здійснюватись вплив на напрямки екологізації.

(3) *Генеруюча підсистема*; призначення - генерування цілей, завдань і засобів (інструментарію) екологізації, адекватних сучасному стану соціально-економічного розвитку і поставленим цілям. Основним завданням системи є формування концептуальних напрямків, максимальне зближення цілей екологізації з соціальними та економічними інтересами громадян і колективів, а там, де це необхідно, коректування цих інтересів.

(4) *Реалізуюча підсистема*; призначення - здійснення вищезгаданих заходів екологізації мотиваційного впливу. Основним завданням є доведення до конкретних осіб, підприємств і установ концептуальних положень здійснюваної екологічної політики (в т.ч. контроль за правильністю її втілення в організаційні заходи) і формування виконавчого механізму мотивів екологізації.

8. Основні еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів та принципи законного управління

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (Стаття 14. Конституція України).

При загальній площі України - 60,4 млн.га на ріллю припадає 34,2 млн.га (56,62%).

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії (стаття 19 Земельного Кодексу України):

- землі сільськогосподарського призначення;
- землі житлової та громадської забудови;
- землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- землі історико-культурного призначення;
- землі лісового фонду;
- землі водного фонду;
- землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони.

Земля - містке та широке поняття. Вона - національне багатство суспільства, основний засіб виробництва у сільському господарстві, просторова складова, де розміщуються майже всі галузі господарства. Грунтом називаються видозмінені під впливом живих організмів поверхневі шари суходолу. Грунт є основою організації біосфери. У ґрунті поєднуються всі компоненти біосфери, формуючи складну полігенетичну систему. Грунт є джерелом, фокусом ландшафту. Грунт є першоосновою усіх форм рослинного і тваринного світу суходолу. Грунт - особливе природне утворення, для котрого властиві риси живої та неживої природи.

Грунтовий покрив землі є відтворюваним, але для цього потрібен значний проміжок часу. Це зумовлює специфічний підхід до його використання.

6.1 Вплив на ґрунти господарської діяльності

Грунт є основою сільськогосподарського виробництва. Перш за все на ґрунти

впливає рільництво. Людина, започаткувавши рільництво, за образним виразом американського ґрунтознавця Х.Беннета "здерла шкіру з землі". Було дуже сильно порушено природну рослинність і оголена земля стала доступна дії багатьох стихій. Розпочалося нове життя ґрунту, що в більшості випадків спричинило зниження природно-ресурсного потенціалу, збіднення та деградацію його. Деградація (погіршення, зниження якості) ґрунту відбувається як в результаті стихійних природних явищ, так і в результаті господарської діяльності людини. Явище деградації поділяють на сім основних груп, що пов'язані з різними напрямками порушень ґрунтового покриву:

1. Порушення біоенергетичного режиму ґрунтів та екосистем:

- девегетація ґрунтів;
- дегуміфікація ґрунтів;
- ґрунтоутомлення

2. Патологічний стан профілю ґрунтів:

- відчуження ґрунтів з діючих екосистем;
- ерозія та дефляція ґрунтів;
- утворення безструктурних горизонтів.

3. Порушення водного і хімічного режиму ґрунтів:

- опустелювання ґрунтів;
- зсуви;
- вторинне засолення ґрунтів;
- переосушення ґрунтів.

4. Затоплення і засолення ґрунтів водами водосховищ:

- затоплення заплавних терас;
- підйом рівня підґрунтових вод;
- абразія берегів;

5. Забруднення і хімічне отруєння ґрунтів.

6. Вторинна мерзлотність ґрунтів:

- деградація ландшафту і ґрунтів районів з розповсюдженням багаторічної мерзлоти;
- вторинна мерзлотність ґрунтів.

7. Порушення ґрунтів воєнними діями, радіаціями:

- звичайні війни;
- ядерні війни;

- аварії на АЕС.

Шкідливий антропогенний вплив завдає ґрунтам величезної шкоди. Це перш за все погіршення ґрунтової структури, механічне руйнування та ущільнення ґрунту, збіднення на гумус та поживні речовини, водна і вітрова ерозія, забруднення мінеральними добривами, отрутохімікатами, мастилами, радіонуклідами. За 25 років вміст гумусу у ґрунтах України зменшився на 0,3%; площа засолених і осолонцьованих ґрунтів збільшилась на 25%. Внаслідок аварії на ЧАЕС забруднено радіонуклідами 8,4 млн.га сільськогосподарських угідь, у тому числі 3,5 млн.га ріллі. За останніми даними наукових досліджень відбувається інтенсивне відновлення радіоактивно забруднених земель внаслідок природних процесів самоочищення. Вітровій ерозії піддається понад 14,9 млн.га сільськогосподарських угідь або 35,2 відсотка їх загальної площі).

Наслідки антропогенного впливу на ґрунти

Вид впливу	Основні зміни ґрунту
Щорічне розорювання	Посилена взаємодія з атмосферою, вітрова та водна ерозія, зміна чисельності ґрунтових організмів
Сінокоси, збирання врожаю	Вилучення деяких хімічних елементів, підвищення випаровування
Випалювання	Знищення ґрунтових організмів, підсилення випаровування
Зрошення	При неправильному режимі зрошення відбувається заболочення, засолення, осолонцювання і підтоплення ґрунтів.
Осушення	Виникнення вітрової ерозії, зниження вологості
Застосування пестицидів	Загибель ґрунтових організмів, зміна ґрунтових процесів, накопичення небезпечних для живих організмів сполук
Створення промислових і побутових звалищ	Зменшення площі земель, придатної для господарювання і отруєння ґрунтових організмів на прилеглих територіях
Робота наземного транспорту	Ущільнення ґрунту, отруєння ґрунтів відпрацьованими газами
Стічні води	Зміна складу ґрунту, забруднення органічними та хімічними речовинами.
Викиди в атмосферу	Забруднення ґрунтів хімічними речовинами, кислотними дощами
Знищення лісів	Посилення вітрової та водної ерозії, порушення гідрологічного режиму.
Шум та вібрація	Сповільнення росту рослин, загибель живих організмів
Енергетичні	Сповільнення росту рослин, зміни властивостей ґрунту

випромінювання	
----------------	--

Найбільше еродовано ґрунти в Донецькій (70,6%), Луганській (61,6%) та Одеській (55,8%) областях. Майже половина продуктивних земель еродована в Кіровоградській, Миколаївській і Харківській областях. В цілому по Україні щорічний приріст еродованих земель становить 80-90 тис.га.

З продуктами ерозії виноситься значна частина поживних речовин та органіки: 11 млн.т гумусу; 0,5 млн.т азоту; 0,4 млн.т фосфору та 0,72 млн.т калію. Виникли серйозні проблеми з поповненням біоенергетичного потенціалу ґрунтів. Сумарні втрати гумусу через мінералізацію (окислювальну деструкцію) та ерозію ґрунтів щорічно складають 32-33 млн.тонн, а еколого-економічні збитки через ерозію ґрунтів перевищують 9,1 млрд.гривень.

Разом з тим, ерозія ґрунтів є основним і найбільш небезпечним дестабілізуючим фактором екологічної ситуації в ландшафтах, призводить до забруднення та замулення струмків, річок, ставків, посилення евтрофікації водойм.

Сучасний екологічний стан ґрунтів погіршується також через засолення, осолонцювання та підтоплення зрошуваних, переосушування чи перезволоження меліорованих земель, розпорошування і переущільнення орного шару.

Відсутність комплексності в проведенні меліорації земель обумовила те, що 43,2% площі земель з осушувальною мережею мають підвищену кислотність; 7,6% - засолені; 10,7% - перезволожені; 12,8% - заболочені; 18,4% - піддаються вітровій та 4,6% - водній ерозії. Втрачають родючість і зрошувані землі, 14% від загальної площі поливних земель піддаються ерозії; 5% - перезволожені; біля 30% - осолонцювані та засолені. З метою виявлення несприятливих змін властивостей при різних видах його використання здійснюється комплексний ґрунтовий моніторинг.

Основними напрямками екологізації АПК слід вважати:

- 1) широкомасштабне впровадження в усіх регіонах

природозберігаючих, природонеруйнівних, екологорівноважених напрямів і способів використання, відтворення, поліпшення біологічних ресурсів і природного потенціалу АПК за допомогою найновіших досягнень НТП;

2) раціональне комплексне використання сільськогосподарських природних ресурсів з їх одночасною охороною, коли різні види ресурсокористування не входять в екологічні суперечності, а диференційоване системне управління агроприродокористуванням і природоохороною (яке включає також дійовий економічний механізм) забезпечує збереження та відтворення якості навколишнього середовища, екологічної рівноваги в ньому;

3) збереження екологічної чистоти середовища й продовольства, генетичного різноманіття природних організмів, саморегулюючої здатності агроєкосистем на основі формування еколого стійких, високопродуктивних агроландшафтів, оптимізації співвідношень різних видів сільськогосподарських угідь та елементів природного середовища в усіх природно-кліматичних зонах і землеробських регіонах.

Питання до контрольної роботи з дисципліни

1. Природоохоронна діяльність Ради Європи.
2. Основні екологічні права та обов'язки громадян України.
3. Основні принципи стійкого розвитку.
4. Складові частини екологічного права.
5. Особливості управління стійким розвитком.
6. Основні пріоритети діяльності ЕКОСОП.
7. Оперативне планування.
8. Екологічний паспорт промислового підприємства та на вирішення яких завдань був орієнтований даний нормативно-технічний документ?
9. Паспорт потенційно небезпечного об'єкта.
10. Еколого-агрохімічний паспорт земельної ділянки (поля).
11. Основні пріоритети стійкого розвитку для України
12. Національна екологічна стратегія України та її основні положення.
13. Основними напрямками удосконалення екологічного планування на сучасному етапі є...(перечислити).
14. Інформаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.
15. Основні положення Ріо-де-Жанейрської декларації з навколишнього середовища та розвитку.
16. Поточне планування
17. Класифікація міжнародних екологічних організацій.
18. Назвіть основні міжнародні природоохоронні організації.
19. Складові частини екологічного права.
20. Особливості управління стійким розвитком.
21. Описати головні предпланові документи.
22. Система видів планування

23. Перспективне планування.
24. Сутність Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та його основні положення.
25. Роль та місце міжнародних договорів в системі українського природоохоронного законодавства.
26. Джерела екологічного права в Україні
27. Основні екологічні права та обов'язки громадян України.
28. Поресурсові кодекси в Україні: призначення та основний зміст.
29. Система видів планування.
30. Радіологічний (радіоекологічний) паспорт господарства
31. Структура Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.
- 32.Механізм управління
- 33.Основні види управління
- 34.Особливості екологічного управління
- 35.Компетенція різних органів державної влади в Україні щодо здійснення природоохоронної політики.
- 36.Роль та місце Державної екологічної інспекції України в природоохоронному управлінні.
- 37.Особливості здійснення перспективного, поточного та оперативного природоохоронного планування.
- 38.Громадські екологічні організації України.
- 39.Громадські екологічні організації України.
- 40.Міжнародний громадський екологічних рух.
- 41.Спеціальні функції системи корпоративного природоохоронного виробництва.

42. Природоохоронна звітність підприємств, установ і організацій.
43. Поняття та джерела природоохоронного права.
44. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", призначення, зміст та основні положення; інші природоохоронні та природо-ресурсні закони та кодекси.
45. Постанови КМУ, що регулюють діяльність органів державного природоохоронного управління.
46. Міжнародно-правове регулювання природоохоронної діяльності.
47. Методологічні основи управління персоналом організації.
48. Основні підходи до управління персоналом.
49. Система управління кадрами.
50. Кадрова політика і планування.
51. Класифікація принципів державного управління природокористуванням та охороною довкілля.
52. Функції природоохоронного управління.
53. Форми і методи управління природоохоронною діяльністю.
54. Сутність регіонального і місцевого управління природоохоронною діяльністю.
55. Цілі та завдання регіонального управління.
56. Організаційна структура управління.
57. Обласні державні органи управління в сферах охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та екологічної безпеки, їх структура, повноваження та функції.
58. Державне управління у сфері охорони здоров'я

Тематика рефератів

1. Регіональні аспекти управління природоохоронною діяльністю
2. Організація управління охороною навколишнього природного середовища
3. Система управління охороною навколишнього природного середовища.
4. Правові аспекти управління природоохоронною діяльністю.
5. Основні принципи управління якістю природного середовища
6. Державне управління у сфері використання та охорони природно-заповідного та лісового фондів України
7. Державне управління у сфері використання і охорони повітря та водних ресурсів
8. Державне управління у сфері використання та охорони мінеральних ресурсів
9. Державне управління природоохоронною діяльністю агропромисловому комплексі
11. Основні принципи державної політики у сфері поводження з відходами

Вимоги до оформлення контрольної роботи

Залежно від особливостей і змісту контрольну роботу складають у вигляді тексту, ілюстрацій, таблиць або їх сполучень.

До захисту приймаються контрольні роботи, підготовлені у текстовому редакторі Microsoft Office Word 2003 (формат файлу – .doc), які відповідають вимогам:

орієнтовний обсяг не менш ніж 20 сторінок формату А4;

поля: верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм, правє – 15 мм, лівє – 25 мм;

міжрядковий інтервал – 1,5;

текст матеріалів – вирівнювання по ширині сторінки, шрифт Times New Roman, 14 пт, звичайний, абзацний відступ 12,5 мм;

рисунки – по центру сторінки, підпис до рисунка – шрифт Times New Roman, 14 пт, звичайний;

таблиці – по лівому берегу сторінки, Times New Roman, 12–14 пт, звичайний.

Структурні елементи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «список використаних джерел» не нумерують, а їх назви виступають заголовками структурних елементів.

Упродовж виконання роботи необхідно дотримуватись рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення. У контрольній роботі мають бути чіткими, нерозпливчастими, однаково чорними всі лінії, літери, цифри та інші знаки.

Сторінки контрольної роботи слід нумерувати ззовні у

верхньому куті арабськими цифрами, дотримуючись наскрізної нумерації.

Титульний аркуш включають до загальної нумерації публікації. Номер сторінки на титульному аркуші не проставляють.

Титульний аркуш містить дані наведені у додатку А.

Ілюстрації й таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок.

Нумерація розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти контрольної роботи слід нумерувати арабськими цифрами. Розділи позначаються арабськими цифрами без крапки, наприклад, 1, 2, 3 і т. д. Розділи і підрозділи повинні мати заголовки, пункти і підпункти можуть мати заголовки.

Заголовки структурних елементів видання і заголовки розділів слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапки в кінці, не підкреслюючи.

Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів видання слід починати з абзацного відступу і друкувати маленькими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 тощо.

Пункти мають порядкову нумерацію в межах кожного розділу

або підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу і порядкового номера пункту або з номера розділу, порядкового номера підрозділу та порядкового номера пункту, відокремлених крапкою. Після номера пункту крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2, або 1.1.1, 1.1.2 тощо.

Ілюстрації

Вибір виду ілюстрацій (рисунок, схеми тощо) залежить від мети, яку ставить перед собою автор.

Можна сформулювати такі загальні рекомендації авторам щодо ілюстрування контрольної роботи:

ілюстрації використовувати тільки тоді, коли вони розкривають, пояснюють або доповнюють інформацію, що міститься у контрольній роботі;

вигляд ілюстрацій має відповідати ступеню підготовленості студентів.

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) слід розміщувати безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації мають бути посилання в тексті видання.

Ілюстрація може мати назву, яку розміщують під ілюстрацією. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисунковий текст).

Ілюстрація позначається словом «Рисунок __», яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних,

наприклад, «Рисунок 1.1 – Схема розміщення».

Зразок оформлення ілюстрації подано у додатку М.

Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, рисунок 3.2 – другий рисунок третього розділу.

Подача табличного матеріалу

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиць відповідно до додатку Н.

Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті видання.

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках.

Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1 – перша таблиця другого розділу.

Таблиця повинна мати назву, яку друкують малими літерами (крім першої великої) та вміщують над таблицею. Назва має бути стислою і відбивати зміст таблиці.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну

частину під одною, або поруч, або переносячи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи в кожній частині таблиці її головку і боковик.

При поділі таблиці на частини допускається її головку або боковик замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці.

Слово «Таблиця __» вказують один раз зліва над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовження таблиці __» із зазначенням номера таблиці.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовками. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять.

(приклад оформлення титульної сторінки)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет рибного господарства та природокористування

Кафедра екології та сталого розвитку імені професора Ю.В. Пилипенка

КОНТРОЛЬНА РОБОТА
з дисципліни «УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ»

на тему:

«_____»

Студента 3 курсу 4 групи
денної форми навчання
спеціальності 101 «Екологія»

(П.І.Б)

Керівник: доцент Алмашова В.С.
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ECTS _____

Основна література

1. Екологічне управління: Підручник/ В.Я. Шевчук, Ю.М.Саталкин, Г.О. Білявський та інші.-К. : Либідь, 2004. 432с.
2. Шульга І.В., Іванюк Д.П. Управління природоохоронною діяльністю. К.: Алетра, 2017. –С. 5.-14.
3. Лебединський Ю.П., Потравний Д.Ю., Основні положення у сфері природоохоронної діяльності. К: - Урожай, 2007. – С. 17.
4. Конституція України. - К.: Вид."Україна", 2006. - 54 с.
5. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, 1991 р. із змінами і доповненнями.
6. Закон України “Про охорону атмосферного повітря”, 1992 р.
7. Закон України “Про природно-заповідний фонд”, 1992 р.
8. Земельний Кодекс України, 1992 р.
9. Закон України “Про тваринний світ”, 1993 р.
10. Закон України “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи”, 1991 р. Із змінами і доповненнями 2006 р.